Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (шести състав)

9 октомври 2025 година*

„Преюдициално запитване — Социална политика — Директива 2003/88/ЕО — Организация на работното време — Член 2, точка 1 — Понятието „работно време“ — Работа по подобряване на защитени природни зони — Време за придвижване на работниците между фиксиран изходен пункт и природните зони — Включване на това време за придвижване в работното време на тези работници“

По дело C-110/24

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Tribunal Superior de Justicia de la Comunidad Valenciana (Висш съд на автономна област Валенсия, Испания) с акт от 24 януари 2024 г., постъпил в Съда на 9 февруари 2024 г., в рамките на производство по дело

Sindicat de Treballadores i Treballadors de les Administracions i els Serveis Públics (STAS-IV)

срещу

Valenciana d’Estratègies i Recursos per a la Sostenibilitat Ambiental SA (VAERSA),

при участието на:

Comissions Obreres del País Valencià (CCOO-PV),

Confederació General del Treball del País Valencià i Múrcia — (CGT-PV),

Unión General de Trabajadores del País Valenciano — (UGT-PV),

Sindicato Intercomarcal de Trabajadores de Castellón (SIT),

Unión Sindical Obrera de la Comunidad Valenciana (USO),

Colectivo de Personal Administrativo y Técnico de VAERSA (CPAT VAERSA),

СЪДЪТ (шести състав),

състоящ се от: I. Ziemele (докладчик), председател на състава, A. Kumin и S. Gervasoni, съдии,

* Език на производството: испански.

генерален адвокат: J. Richard de la Tour,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за Valenciana d'Estratègies i Recursos per a la Sostenibilitat Ambiental SA (VAERSA), от M. T. Lleó Alonso и I. Sánchez Lázaro, letradas,

– за Comissions Obreres del País Valencià (CCOO-PV), от A. M. García Mateu, abogada,

– за испанското правителство, от M. Morales Puerta, в качеството на представител,

– за Европейската комисия, от I. Galindo Martín и D. Recchia, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 2 от Директива 2003/88/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 4 ноември 2003 година относно някои аспекти на организацията на работното време (ОВ L 299, 2003 г., стр. 9; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 7, стр. 3).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между Sindicat de Treballadores i Treballadors de les Administracions i els Serveis Públics (STAS-IV) и Valenciana d'Estratègies i Recursos per a la Sostenibilitat Ambiental SA (VAERSA) по повод на включването на времето за придвижване на персонала по биологично разнообразие в началото и в края на работния ден в работното време на този персонал.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Член 1 („Предмет и приложно поле“) от Директива 2003/88 гласи:

„1. Настоящата директива определя минималните изисквания за безопасност и здраве при организацията на работното време.

2. Настоящата директива се прилага за:

а) минималната продължителност на междудневната почивка, междуседмичната почивка и годишния отпуск, на почивките в работно време и максималната продължителност на седмично работно време; и

б) някои аспекти на нощния труд, работата на смени и режима на работа.

3. Настоящата директива се прилага за всички сектори на дейност, както обществени, така и частни, по смисъла на член 2 от Директива 89/391/ЕИО [на Съвета от 12 юни 1989 година за въвеждане на мерки за насърчаване подобряването на безопасността и здравето на работниците на работното място (ОВ L 183, 1989 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 2, стр. 88)], без да се засягат разпоредбите на членове 14, 17, 18 и 19 от настоящата директива.

[…]“.

4 Съгласно член 2 („Определения“), точки 1 и 2 от тази директива:

„По смисъла на настоящата директива се прилагат следните определения:

1. „работно време“ означава всеки период, през който работникът работи на разположение на работодателя и изпълнява своята дейност или задължения, в съответствие с националното законодателство и/или практика;

2. „почивка“ означава всеки период, който не е работно време“.

Испанското право

5 Ley del Estatuto de los Trabajadores (Закон за статута на работниците), в редакцията му след Real Decreto legislativo 2/2015, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores (Кралски законодателен декрет 2/2015 за одобряване на преработения текст на Закона за статута на работниците) от 23 октомври 2015 г. (BOE, бр. 255 от 24 октомври 2015 г., стр. 100224) (наричан по-нататък „Статутът на работниците“), предвижда в член 34 („Работно време“), параграфи 1, 3 и 5:

„1. Продължителността на работния ден се уговаря в колективните трудови договори или в индивидуални трудови договори.

Максималната продължителност при нормално работно време е 40 часа ефективна работа седмично, изчислени на средногодишна база.

[…]

3. От края на работния ден до началото на следващия работен ден трябва да има най-малко 12 часа.

Нормалните часове ефективен труд не могат да надвишават девет часа дневно, освен ако колективен трудов договор или, при липсата на такъв — споразумение, сключено между

предприятието и представителите на работниците, предвижда друго разпределение на дневното работно време, но винаги при спазване на междудневната почивка.

[…]

5. Работното време се изчислява по такъв начин, че както в началото, така и в края на работния ден работникът да се намира на работното си място“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

6 VAERSA, акционерно дружество, чийто мажоритарен акционер е Generalitat Valenciana (автономната власт на Валенсия, Испания), е публично предприятие, натоварено с извършването на публични инвестиции за подобряване на природните зони от европейската екологична мрежа „Натура 2000“. За тази цел VAERSA действа в природни зони, намиращи се на цялата територия на автономна област Валенсия, посредством 15 бригади от по четирима души, чиято дейност е разпределена в предварително определени географски зони, а именно и по-конкретно шест бригади в Provincia de Valencia (провинция Валенсия, Испания), четири бригади в Provincia de Alicante (провинция Аликанте, Испания) и пет бригади в Provincia de Castellón (провинция Кастелон, Испания).

7 Включеният в тези бригади персонал по биологично разнообразие, наричан „персонал към мрежата „Натура 2000“, работи в микрорезервати. За да стигнат до тях, въпросните работници разполагат с превозни средства на VAERSA, чрез които се придвижват от изходен пункт, наречен „база“. „Базите“ са места, фиксирани за всяка бригада в референтна община в рамките на природната зона, където посочените работници изпълняват задълженията си.

8 VAERSA разполага също така с бригадири на равнище провинция. Всеки месец бригадирите се уведомяват чрез съобщение, получено чрез приложението за онлайн комуникация WhatsApp, за месечните работни графици по провинции, бригади и конкретно работно време, като се посочват точното местоположение на обектите, работата за изпълнение от всяка бригада и останалите технически аспекти.

9 Работниците пътуват със собствени средства от мястото си на живеене до базата, където трябва да бъдат в 8,00 ч. След като пристигнат в базата, VAERSA им предоставя превозно средство, в което се намират необходимите материали за изпълнение на работата. С това превозно средство, управлявано от работник на VAERSA, те се придвижват от базата до съответния обект. В 15,00 ч. работата на този обект се преустановява и работниците се придвижват до базата с посоченото превозно средство. От базата те се прибират до мястото си на живеене със собствени средства.

10 Макар индивидуалните трудови договори на персонала по биологично разнообразие да предвиждат, че времето за придвижване, прекарано в пътуване на отиване и връщане от базата до обекта в съответния микрорезерват и от последния до базата, не се счита за ефективно работно време, VAERSA на практика отчита като такова ежедневното време за придвижване на работниците от базата до този обект. За сметка на това посоченото дружество не отчита пътуването на връщане от обекта до базата в края на работния ден.

11 Сезиран от STAS-IV с колективен иск срещу VAERSA, Tribunal Superior de Justicia de la Comunidad Valenciana (Висш съд на автономна област Валенсия, Испания), който е запитващата юрисдикция, посочва, че страните в главното производство не спорят относно фактическото положение в основата на спора. Според тази юрисдикция обаче се поставя въпросът по същество дали времето за пътуване на връщане на персонала по биологично разнообразие от микрорезервата, в който се извършва съответната работа, до установената от VAERSA база трябва да се отчита като „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88.

12 Запитващата юрисдикция посочва, че в съответствие с решение от 10 септември 2015 г., Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (C-266/14, EU:C:2015:578), в своето решение № 605/2020 от 7 юли 2020 г. Tribunal Supremo (Върховен съд, Испания) е приел, че по отношение на предприятие, предоставящо услуги за инсталация, поддръжка и ремонт на асансьори, времето за придвижване на съответните работници от мястото им на живеене до домовете на клиентите трябва да се счита за работно време. Всъщност този съд приема, че „щом като придвижването до дома на клиента е съществено за развиването на дейността на предприятието, което не би могло да инсталира, поддържа или ремонтира асансьори, ако работниците му не се придвижват заедно с необходимите материали и инструменти до дома на клиента (със съответното включване на тези услуги във фактурата), ясно е, че това придвижване трябва да се счита за работно време“.

13 В същия смисъл е и решение № 617/2021 на Tribunal Supremo (Върховен съд) от 9 юни 2021 г. относно придвижванията на работници, извършващи работа по поддръжка на индустриални машини.

14 При все това запитващата юрисдикция отбелязва наличието на разминавания в практиката на Tribunal Supremo (Върховен съд). Всъщност с решение № 784/2019 от 19 ноември 2019 г. този съд е отказал да приеме за работно време времето за придвижванията, извършвани от пожарникари на летище между сградата за техническо обслужване (технически блок), където работят, когато не трябва да интервенират, и мястото, където трябва да сменят своите колеги. Tribunal Supremo (Върховен съд) обосновава тази позиция, като посочва, че „през времето на пътуване от техническия блок до парка на аварийно-спасителната и противопожарна служба [съответният работник] всъщност не е на разположение на работодателя, а осъществява подготвителна дейност, която е аналогична на придвижването от съблекалнята на предприятието до работното място. Обстоятелството, че от съображения за безопасност първо трябва да се премине през техническия блок и да се използва магнитна карта за достъп, не означава, че работното време е започнало да тече. През това време работникът не трябва да изпълнява никакви лични задачи, нито може да му се възлага работа, защото се намира извън контекста на работната си дейност“.

15 В допълнение, запитващата юрисдикция посочва, че в миналото тя също е достигнала до противоречиви изводи в две производства по индивидуални жалби, подадени от двама работници по биологично разнообразие срещу VAERSA по повод на отчитането на придвижването им между базата и съответните микрорезервати, макар да се е основала на една и съща практика на Съда при разглеждането на тези случаи.

16 Така в решение № 2696/2021 от 21 септември 2021 г. запитващата юрисдикция е отказала да приеме за работно време придвижванията на работници между базата и съответните микрорезервати, с мотива, че при тези придвижвания работниците не са на разположение

на работодателя си, нито могат да изпълняват задълженията си. Обратно, в решение № 3555/2021 от 3 декември 2021 г. тази юрисдикция е приела, че посочените придвижвания съставляват работно време.

17 В това отношение съмненията на запитващата юрисдикция по въпроса дали такива придвижвания съставляват работно време по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88, възникват, тъй като, макар да е вярно, че по време на придвижването от съответния обект до базата работниците по биологично разнообразие не изпълняват задълженията си, те не могат и да разполагат свободно с времето си, тъй като придвижването се извършва задължително с превозно средство на работодателя в предварително определен момент и по установено от работодателя разписание.

18 При това положение Tribunal Superior de Justicia de la Comunidad Valenciana (Висш съд на автономна област Валенсия) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 2 от Директива [2003/88] да се тълкува в смисъл, че времето, прекарано в придвижване, което работниците извършват със служебно превозно средство в началото и в края на работния ден от базата до микрорезервата или обекта, в който изпълняват задълженията си, и от него до базата, представлява „работно време“ по смисъла на определението на това понятие, дадено в член 2 от тази директива?“.

По преюдициалния въпрос

19 С въпроса си запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 2, точка 1 от Директива 2003/88 трябва да се тълкува в смисъл, че времето, прекарано в пътуване на отиване и връщане, при което работниците са длъжни да отпътуват заедно в определен от техния работодател час и с негово превозно средство, за да стигнат от конкретно място, определено от този работодател, до мястото, където се извършва характерната престация, предвидена в сключения между тези работници и посочения работодател трудов договор, трябва да се счита за „работно време“ по смисъла на тази разпоредба.

20 Що се отнася до текста на член 2, точка 1 от Директива 2003/88, тази разпоредба определя понятието „работно време“ като „всеки период, през който работникът работи на разположение на работодателя и изпълнява своята дейност или задължения“. За сметка на това в член 2, точка 2 от тази директива понятието „почивка“ е дефинирано като „всеки период, който не е работно време“.

21 В допълнение, Съдът е постановил, че Директива 2003/88 не предвижда междинна категория между периодите на работно време и на почивка, като двете категории взаимно се изключват (вж. в този смисъл решение от 10 септември 2015 г., Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras, C-266/14, EU:C:2015:578, т. 25 и 26 и цитираната съдебна практика).

22 В това отношение от практиката на Съда следва, че понятията „работно време“ и „почивка“ по смисъла на Директива 2003/88 са понятия на правото на Съюза, които трябва да бъдат определени съгласно обективни характеристики, като се отчитат системата и целта на тази директива, насочена към установяване на минимални изисквания с цел да бъдат подобрени условията на живот и труд на работниците. Всъщност само подобно автономно тълкуване е

в състояние да осигури на тази директива пълна ефективност, както и еднакво приложение на посочените понятия във всички държави членки (решение от 10 септември 2015 г., Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras, C-266/14, EU:C:2015:578, т. 27 и цитираната съдебна практика).

23 Накрая, следва да се напомни, че член 2 от същата директива не е сред онези нейни разпоредби, от които може да се дерогира (решение от 10 септември 2015 г., Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras, C-266/14, EU:C:2015:578, т. 28 и цитираната съдебна практика).

24 Така, за да се отговори на поставения въпрос, следва да се провери дали в ситуация като разглежданата в главното производство припомнените в точка 20 от настоящото решение съставни елементи на понятието „работно време“ са налице по отношение на времето за придвижване на работниците чрез превозно средство на работодателя им между фиксиран от последния изходен пункт и природни зони, където тези работници изпълняват задълженията си, и следователно дали това време трябва да се счита за „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88.

25 Що се отнася до първия съставен елемент на понятието „работно време“, според който работникът трябва да изпълнява своята дейност или задължения, Съдът вече е постановил, че работниците трябва да се разглеждат като изпълняващи своята дейност или своите задължения през времето си на придвижване между своето място на живеене и обектите на клиентите си, при положение че такива придвижвания са необходимият инструмент за изпълнението на техническите услуги от тези работници при тези клиенти. При тези условия работници, намиращи се в такова положение, трябва да се считат за изпълняващи своята дейност или своите задължения по време на това придвижване (вж. в този смисъл решение от 10 септември 2015 г., Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras, C-266/14, EU:C:2015:578, т. 32 и 34).

26 В настоящия случай, видно от преписката, с която разполага Съдът, съответните работници изпълняват задълженията си в природни зони, намиращи се на цялата територия на автономна област Валенсия, и по-конкретно в различни микрорезервати. Те не отиват директно от мястото си на живеене до определения за тях обект, а са длъжни да стигнат до определен от VAERSA изходен пункт в определен час. От този изходен пункт, наречен „база“, те трябва да се придвижат заедно с останалите членове на екипа в превозно средство на VAERSA, управлявано от работник на VAERSA и пренасящо също така необходимите материали за изпълнение на съответната работа. След приключване на работата тези работници пътуват с това превозно средство от обекта до базата, откъдето се връщат до мястото си на живеене със собствени средства. Освен това от преюдициалното запитване следва, че всеки месец определените бригадири се уведомяват в частност за точното местоположение на посочения обект.

27 Без да се засягат проверките, които запитващата юрисдикция трябва да извърши, от горното следва, че условията на придвижване на съответния персонал по биологично разнообразие са предвидени от работодателя, който определя по-специално превозното средство, използвано за целите на придвижването, изходния пункт и мястото на връщане, началния час на посоченото придвижване, както и местоназначението, а именно обекта. Следователно този персонал няма фиксирано и обичайно работно място. Той трябва

задължително да се придвижва, за да извършва дейностите, предвидени в сключения с този работодател трудов договор, като същевременно се спазват наложените от работодателя условия на придвижване.

28 При това положение такива придвижвания трябва да се считат за неразривно свързани с качеството на персонал по биологично разнообразие и следователно за присъщи на извършването на дейността. Ето защо работници, които се намират в положение като разглежданото в главното производство, трябва да се считат за изпълняващи своята дейност или своите задължения по време на придвижването си в началото и в края на работния ден от определено от работодателя място до обекта, където изпълняват задълженията си, и от последния до това място.

29 Що се отнася до втория съставен елемент на понятието „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88, според който работникът трябва да е на разположение на работодателя през това време, Съдът е постановил, че решаващ фактор е фактът, че работникът е длъжен да присъства физически на определено от работодателя място и да е на негово разположение, за да може в случай на нужда незабавно да извърши необходимите престации (решение от 10 септември 2015 г., Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras, C-266/14, EU:C:2015:578, т. 35 и цитираната съдебна практика).

30 По този начин, за да може да се счита, че работник се намира на разположение на своя работодател, той трябва да е поставен в положение, в което е правно задължен да се подчинява на указанията на работодателя си и да упражнява дейността си за него (решение от 10 септември 2015 г., Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras, C-266/14, EU:C:2015:578, т. 36).

31 Обратно, от практиката на Съда следва, че възможността за работниците да управляват своето време без големи ограничения и да се посветят на собствените си интереси, е обстоятелство от естество да покаже, че посветеното време не представлява работно време по смисъла на Директива 2003/88 (решение от 10 септември 2015 г., Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras, C-266/14, EU:C:2015:578, т. 37 и цитираната съдебна практика).

32 В настоящия случай от преюдициалното запитване е видно, че при придвижванията си от базата до мястото на извършване на характерната престация, предвидена в разглеждания трудов договор, и обратно, от това място до базата съответните работници са длъжни да следват указанията на своя работодател. Всъщност именно този работодател разпорежда на работниците си да се срещнат в определен час в базата, чието местоположение е определено от посочения работодател, за да отидат заедно до посоченото място с превозно средство на същия работодател, управлявано от негов работник.

33 Така, без да се засягат проверките, които запитващата юрисдикция трябва да извърши, следва да се приеме, че през необходимата продължителност на времето за придвижване, която най-често не може да се намали, съответните работници нямат възможността да разполагат свободно със своето време и да се посветят на собствените си интереси, поради което следва, че те са на разположение на своите работодатели (вж. в този смисъл решение от 10 септември 2015 г., Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras, C-266/14, EU:C:2015:578, т. 39).

34 Следователно при посочените придвижвания за тези работници трябва да се счита, че са на разположение на своя работодател, така че вторият съставен елемент на понятието „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88 е налице в настоящия случай.

35 Накрая, що се отнася до третия съставен елемент на това понятие, според който работникът трябва да е на работа през разглежданото време, Съдът е приел, че ако работник, който вече няма фиксирано работно място, изпълнява своите задължения по времето на придвижването към или от клиент, той трябва да се счита и за намиращ се на работа по време на това придвижване. Всъщност, при положение че придвижванията са неразделна част от качеството на работник, който няма фиксирано или обичайно работно място, работното място на подобни работници не може да бъде сведено до местата на физическо присъствие на тези работници при клиентите на техния работодател (вж. в този смисъл решение от 10 септември 2015 г., Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras, C-266/14, EU:C:2015:578, т. 43).

36 В настоящия случай, без да се засягат проверките, които запитващата юрисдикция трябва да извърши, и както следва от точки 27 и 28 от настоящото решение, по време на придвижванията си от базата до съответния обект и от последния до базата съответните работници трябва да се считат за нямащи фиксирано работно място и за изпълняващи своята дейност или своите задължения.

37 От гореизложеното следва, че по време на тези придвижвания за тези работници трябва да се счита, че са на работа, така че третият съставен елемент на понятието „работно време“ по смисъла на член 2, точка 1 от Директива 2003/88 също е налице в настоящия случай.

38 По всички изложени съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че член 2, точка 1 от Директива 2003/88 трябва да се тълкува в смисъл, че времето, прекарано в пътуване на отиване и връщане, при което работниците са длъжни да отпътуват заедно в определен от техния работодател час и с негово превозно средство, за да стигнат от конкретно място, определено от този работодател, до мястото, където се извършва характерната престация, предвидена в сключения между тези работници и посочения работодател трудов договор, трябва да се счита за „работно време“ по смисъла на тази разпоредба.

По съдебните разноски

39 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (шести състав) реши:

Член 2, точка 1 от Директива 2003/88/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 4 ноември 2003 година относно някои аспекти на организацията на работното време

трябва да се тълкува в смисъл, че

времето, прекарано в пътуване на отиване и връщане, при което работниците са длъжни да отпътуват заедно в определен от техния работодател час и с негово превозно средство, за да стигнат от конкретно място, определено от този работодател, до мястото, където се извършва характерната престация, предвидена в сключения между тези работници и посочения работодател трудов договор, трябва да се счита за „работно време“ по смисъла на тази разпоредба.

Подписи